

Avoimuus julkaisemisessa – haasteita, uhkia ja mahdollisuuksia

27.9.2023

Avoin julkaiseminen on korkeakoulumaailmassa ja etenkin ammattikorkeakouluissa jo arkea. Ammattikorkeakoulujen julkaisuista suurin osa julkaistaan avoimesti, ja monet rahoittajat edellyttävät tutkimustulosten avointa julkaisemista. Toukokuussa Laureassa järjestetyillä valtakunnallisilla AMK-päivillä pohdittiin, mitä hyötyjä, mahdollisuuksia ja uhkia avoimeen julkaisemiseen liittyy, ja miten tekoäly muuttaa avoimen julkaisemisen kenttää ja hyödyntämistä.

Avoin julkaiseminen

Avointa julkaisemista suositellaan korkeakouluille niin kansallisella kuin EU:n tasolla (Avoimen tieteen koordinaatio… 2020, Plan S). Perinteisesti avointa julkaisemista on perusteltu yleisölle tulevista hyödyistä: tieto on välittömästi kaikkien saatavilla ja yhteisillä rahoilla tehty tutkimus- ja kehitystyön tulokset saadaan avoimen julkaisemisen myötä kaikkien käyttöön.

Samalla avaaminen hyödyttää myös korkeakouluja itseään. Ensinnäkin avoimista julkaisuista voi muokata oppimateriaaleja ja helposti kaikkien saatavilla olevia julkaisuja voi käyttää opetuksen tukena. Avointen julkaisujen myötä korkeakoulujen osaaminen tulee paremmin näkyväksi. Ajatuksena on, että tieto, joka on avoimesti sitä tarvitsevien saatavilla myöskin vaikuttaa yhteiskuntaan helpommin kuin maksumuurien takana oleva tieto.

Avoimuuden ydinajatuksena on parantaa julkaisujen saavutettavuutta ja sitä kautta korkeakouluissa tehdyn tutkimus- ja kehittämistyön vaikuttavuutta. Avoin julkaiseminen yksinään ei kuitenkaan vielä takaa

kumpaakaan. Koska työelämälähtöisyys on yksi ammattikorkeakoulujen ydinteemoista, pohdittiin työpajassa ammattikorkeakoulujen tuottaman avoimen tiedon ja yritysten välistä suhdetta. Periaatteessa avoin julkaiseminen mahdollistaa ammattikorkeakoulujen tuottaman tiedon saamisen yritysten ulottuville kilkkauksen päähän internetiin, ilman että yritysten tarvitsee pohtia, onko tieto sen arvoista, että siitä kannattaisi maksaa.

Näin teoriassa. Käytännössä julkaisun lataaminen internetiin avoimesti ei vielä takaa vaikuttavuutta. Työelämän rytmi on kiireinen, ja julkaisuihin perehtyminen – olivat ne avoimia tai ei – vaatii aikaa. Aikaa tarvitaan jo julkaisun löytämiseen, sillä yritykset eivät välttämättä tiedä mistä etsiä. Voi jopa olla, että ei-avoimessa ammattikunnan seuraamassa alan lehdessä julkaistun artikkelin vaikuttavuus on parempi, sillä vaikka artikkeli ei olekaan kenen tahansa saatavilla, on se saatavilla kanavassa, joka tunnetaan ja joka löydetään. Ammattikorkeakoulujen pitääkin tehdä aktiivisesti töitä, jotta niiden tuottama tieto saadaan yritysten luo.

Vastaavatko julkaisut työelämän tarpeisiin?

Julkaisujen löydettävyyden ohella toinen ongelma on fokus. Kiireisessä työelämän keskellä olisi tärkeää, että julkaisu tarjoaisi nopeasti omaksuttavassa muodossa tietoa tai ajatuksia, josta on käytännön hyötyä työelämän toimijoille. Käytännössä, vaikka työelämälähtöisyys on yksi ammattikorkeakoulujen kulmakivistä, tämä ei kuitenkaan aina heijastu julkaisuihin, vaan julkaisut voivat olla liian pitkiä ja vaikeaselkoisia suhteessa työelämän arkeen, minkä lisäksi niissä käytetty kieli voi olla työelämän toimijoille vierasta.

Työelämän ja tutkimuksen käyttämä kieli eroaa toisistaan, ja työpajassa pohdittiin yhteisen kielen luomista ja korkeakoulujen ja työelämän erillisten maailmojen lähentämistä yhteisten projektien kautta. Samalla yhteiset projektit saattaisivat kasvattaa työelämän kiinnostusta julkaisuihin, sillä yhteisen tekemisen kautta julkaisujen merkitys avautuisi uudella tavalla, minkä lisäksi julkaisuissa osattaisiin paremmin huomioida työelämän tarpeet.

Yhteistyön lisäämisen ohella ”uudet” audiovisuaaliset julkaisumuodot tarjoavat uuden tavan lähestyä yleisöä. Podcastit ja videot poikkeavat tyyliltään painetusta sanasta, ja molemmat muodot pakottavat selkeäsanaiseen ilmaisuun. Lisäksi podcasteissa on se etu, että siinä missä kirjoitettu teksti vaatii lukijansa koko huomion, voi podcasteja kuunnella muun työn ohessa. Näin ollen podcast voi olla työelämän kannalta saavutettavampi vaihtoehto.

Uusissa julkaisumuodoissa on etunsa, mutta nekin kamppailevat huomiosta suuren tarjonnan keskellä. Podcastien ja videoiden vaikuttavuuden potentiaalinen hyödyntäminen edellyttääkin ammattikorkeakouluilta osaamista laadukkaiden, yleisön huomion ylläpitävien audiovisuaalisten julkaisujen tekemiseen. Toistaiseksi ammattikorkeakoulujen julkaisuosaaminen on kuitenkin vielä tekstikeskeistä, ja audiovisuaalisen julkaisemisen osaaminen kaipaa vahvistamista.

Tekoäly töihin?

Työpajassa pohdittiin myös tekoälyn mahdollisuuksia ja uhkia avoimen julkaisemisen kannalta. Mahdollisuuksia nähtiin useita – yhtäältä tekoäly voisi tuottaa tiivistelmiä pidemmistä teksteistä, jolloin julkaisuista saisi tiedotettua helposti eri kanavissa. Toisaalta tekoäly voisi auttaa tunnistamaan yritysten kaipaamaa tietoa sekä helpottaa tiedon tarjoamista yrityksille. Tekoäly voisi esimerkiksi laatia ”valittuja paloja” yritysten tarpeisiin tai helpottaa julkaisujen löytymistä.

Tekoäly ei kuitenkaan ole ihmepilleri. Vaikka tekoälyn voi laittaa töihin, tarvitsee se huolellista työnohjausta. Tekoäly ei osaa suhtautua lähteisiinsä kriittisesti, ja siinä saattaa olla vääristymiä, jotka ohjaavat sitä suosimaan tiettyjä näkökulmia/sisältöjä toisten kustannuksella. Lisäksi tekoäly tuppaa kadottamaan tiedon lähteet, jolloin tiedon omistajuus katoaa ja tiedon luotettavuuden arviointi vaikeutuu. Eli vaikka tekoälyn voi lähettää asialla selvittämään tiedontarpeita tai laatimaan tiivistelmiä, vaatii tekoäly ihmistä avukseen.

Lopuksi

Avoimessa julkaisemissa on valtavasti potentiaalia. Se mahdollistaa tiedon saamisen kaikkien ulottuville. Työpajassa kuitenkin todettiin, että potentiaali pitää osata ottaa käyttöön: julkaisu ei löydä yleisöään vain sillä, että se ladataan nettiin. Jotta ammattikorkeakoulujen avoin julkaisutoiminta palvelisi yrityksiä, tulee julkaisujen olla yritysten löydettävissä ja teksteissä tulee puhua yritysten kieltä. Lisäksi audiovisuaalinen julkaiseminen tulisi tuoda kunnolla perinteisen tekstimuotoisen julkaisemisen rinnalle, mikä puolestaan edellyttää ammattikorkeakouluilta riittävää osaamista laadukkaiden audiovisuaalisten julkaisujen tuottamiseen.

Nykyinen ammatillisen julkaisemisen kenttä ei myöskään palvele avointa julkaisemista. Siinä missä ei-avoimet ammattilehdet ovat usein lukijakunnalleen erikseen tuttuja ja niiden seuraaminen vakiintunut rutiini, edellyttää ammattikorkeakoulujen pääosin omissa julkaisukanavissaan tuottaman avoimen tiedon löytäminen lukijoiltaan aktiivista hakeutumista julkaisujen luo. Avoimen julkaisemisen keskeinen kysymys onkin, miten parantaa julkaisujen löydettävyyttä. Ratkaisuina löydettävyyden haasteisiin esitettiin niin tekoälypohjaisia ratkaisuja kuin tiedon tuonnin yritysten järjestelmiin mahdollistavia avoimia rajapintoja. Näitä onkin syytä pohtia edelleen.

Maija Merimaa
suunnittelija
Laurea-ammattikorkeakoulu

Anne Kärki
yliopettaja
Satakunnan ammattikorkeakoulu

Minna Marjamaa
tietoasiantuntija
Laurea-ammattikorkeakoulu

Seliina Päällysaho
tutkimuspäällikkö
Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Tämä artikkeli on kirjoitettu osana Seinäjoen ammattikorkeakoulussa käynnissä olevaa TKI-kumppanuusmallilla enemmän ja vaikuttavampaa TKI-toimintaa Etelä-Pohjanmaalle -hanketta, joka on Euroopan unionin osarahoittama. Hanketta toteutetaan ajalla 1.1.2023 – 30.7.2025.

Lue lisää TKI-kumppanuusmallilla enemmän ja vaikuttavampaa TKI-toimintaa Etelä-Pohjanmaalle hankkeesta

Lähteet:

Avoimen tieteen koordinaatio, tieteellisten seurain valtuuskunta. 2020. Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus 2020-2025. Helsinki: Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seurain valtuuskunta. Vastuullisen tieteen julkaisusarja 1:2020. https://doi.org/10.23847/isbn.9789525995237

Plan S. Viitattu 13.9.12023. ‘Plan S’ and ‘cOAlition S’ – Accelerating the transition to full and immediate Open Access to scientific publications (coalition-s.org)